

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:34
sssjournal.com

pp.2274-2285
ISSN:2587-1587

2019
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 21/03/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 10/05/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 10.05.2019

İFADE HÜRRİYETİNİ KULLANMANIN YENİ YOLLARI: YENİ MEDYA VE SOSYAL MEDYA
NEW WAYS OF USING THE FREEDOM OF EXPRESSION: NEW MEDIA AND SOCIAL MEDIA

Prof. Dr. Ahmet ÇİFTÇİ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, ahmet.ciftci@hbv.edu.tr, Ankara/TÜRKİYE

Şadiye DEMİRTAŞ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, Yüksek Lisans, sadiye93d@gmail.com, Kırıkkale/TÜRKİYE

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1463>

Reference : Çiftçi, A. & Demirtaş, Ş.(2019). "İfade Hürriyetini Kullanmanın Yeni Yolları: Yeni Medya ve Sosyal Medya", International Social Sciences Studies Journal, 5(34): 2274-2285.

ÖZ

Tüm dünya ülkelerinde, demokrasi ve demokratik toplum üstüne yapılan her tartışmada öne çıkan en önemli unsur, ifade hürriyetidir. İfade hürriyeti, bir toplumun gelişmesi ve medenî sayılabilmesi için adetâ bir önkoşul olarak kabul edilmektedir. Bir toplum gelişmişse, insanlar problemleri hakkında konuşabilir. Bu savdan yola çıkarak, günümüzde, gelişmiş ülkeler ile gelişmemiş ülkeler arasında de ifade hürriyeti bakımından büyük bir fark olduğu söylenebilir. Bireylerin, ifade hürriyetlerini kullanmalarının birçok yolu vardır. Birey, söz, yazı, bir resim ve hatta bir melodi ile kendini ifade edebilir. Teknolojinin gelişmesi ile iletişim ve kitle iletişim araçları ortaya çıkmış ve insanlar, yeni araçlara sahip olmuştur. Bu araçlar, ifade hürriyetinin gelişmesine yardım etmiş ve bir düşünce veya bir fikir kolaylıkla yayılmıştır. Peki, günümüzde, iletişim ve kitle iletişiminin son durağı olan internette ifade hürriyeti nasıl işlemektedir?

Anahtar Kelimeler: demokrasi, ifade hürriyeti, yeni medya, sosyal medya

ABSTRACT

In all countries of the world, freedom of expression is the most important element in every debate on democracy and democratic society. Freedom of expression is accepted as a precondition for the development of the society also to be considered as a civilization. If a society has developed, people can talk about their problems. According to this point of view, there is a big difference in terms of freedom of expression among developed countries and underdeveloped countries. There are various ways according which people can use freedom of expression. People expresses themselves through word, writing, a picture and a melody, and so on. With the development of technology, communication and mass media emerged and thus freedom of expression has had new devices. These new devices help for the development of freedom of expression and also by using them a thought or an idea can spread easily. Nowadays the internet is the last step of communication and mass communication. The question is how does internet affect the freedom of expression?

Key words: democracy, freedom of expression, new media, social media

1. GİRİŞ

İnsanın, yaşadığı her dönemde, insan olmasından kaynaklanan birtakım hak ve hürriyetleri mevcuttur. Bu hak ve hürriyetler, dönemsel olarak insanın yaşama biçiminin değişmesine paralel şekilde değişiklik göstermektedir. Özellikle 21. Yüzyıl modern insanının yaşam şekli, belli düzenleme ve kurallarla çevrenmiştir. Bu düzenleme ve kurallar karşımıza hak ve hürriyetler ve bunların sınırları olarak çıkmaktadır.

Hak, yaşadığı devlet tarafından kişiye verilen, kanunlarla ve başka yasal düzenlemelerle, kişinin temel hürriyetlerini sağlamak ve korumak için verilen yetkilidir. Hürriyet ise, genel olarak bakıldığında hak ile aynı anlamda gibi görünse de, yakından incelendiğinde, insanın insan olmasından kaynaklı olarak sahip olduğu gücünü, kendi iradesi doğrultusunda kullanabilmesine denebileceği söylenebilir. Hürriyet, insanın yaşamını istediği gibi idame ettirmesine yapılan sınırlamaların önüne çekilen settir ve bu idame ettirme çabasını başarılı kılmaya destek olan birtakım unsurlar bulunur. Bu unsurlar herkes tarafından kabul gören temel hak ve hürriyet unsurlarıdır.

Uluslararası ve ulusal metinlerde güvence altına alınan temel hak ve hürriyetler arasında ifade hürriyetinin özel bir konumu var denilebilir. Bu özel konum ifade hürriyetinin, diğer tüm temel hak ve hürriyetlerin kullanılması için bir zemin oluşturmasından kaynaklanır.

“İfade hürriyetinin gerçekleştirilmesi, her şeyden önce bizim insan olarak ayırıcı vasıflarımızdan olan düşünmemizin ve kendimiz için iyi olan her neyse onu sözle veya başka bir yolla ifade edebilmemizin zeminini oluşturması bakımından önemlidir.”¹ İnsanın doğası gereği birbirinden farklı düşünüp, eleştirmesi, soruna karşı tepkisiz kalmak istememesi ve bunu aktarma, belirtme ihtiyacı duyması, ifade hakkının savunulmasını ve korunmasını hak etmektedir. Zaten “ifade hürriyetinin asıl fonksiyonu, esas itibarıyla, sorgulayıcı ve eleştirel nitelikteki sözlerin korunması bakımından ortaya çıkmaktadır.”²

İfade denince akla gelen ilk unsur “söz söyleme”dir. Ancak bu söz söyleme, eskisi gibi yalnızca yüz-yüze şekilde dil vasıtasıyla gerçekleşmez. Bir insan karşısındaki insana bir duygu veya düşünce aktarmak istediğinde onunla konuşur fakat çok sayıda insana aktarmak istediğinde bu konuşmayı farklı bir araçla yapması gerekir. İşte bu araç kitle iletişim aracıdır. Kitle iletişim araçları ifade hürriyetine yeni kapılar açar, onu geliştirir ve daha rahat kullanılmasını sağlar. İnsanların, her kitle iletişim aracında ifade etme ve bu hürriyeti kullanma şekli farklıdır. Çünkü her kitle iletişim aracı, farklı yöntemlerle, farklı donanımlarla, farklı kitlelere hitap eder. Bu çalışmada ifade hürriyeti bakımından internetin ele alınacak olmasının nedeni, günümüz teknolojisinin en yeni ve en son iletişim ve kitle iletişim aracı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu en yeni medyada ifade hürriyetini incelemeden önce ifade hürriyetinin ve sınırlarının ne olduğunu bilmek gerekir.

2. İFADE HÜRRIYETİ

2.1. Tanım ve Kapsamı

İfade hürriyetinin özünü oluşturan ifade kavramı, en genel açıklaması ile insanın, düşündüklerini ve hissettiklerini belirli yollarla aktarmasıdır. Bir anlamda soyut olan zihinsel ürünlerin birtakım araçlarla somut hale getirilmesine ifade denir. Bir insan, düşünce ve hislerini söz, yazı, resim ve başka yollarla, anlatmak istediği anlamıyla karşısındakinin anlamasını sağlıyorsa kendini net bir şekilde ifade ediyor sayılır. “Hatta bazen kişinin susması bile, bir düşüncenin dışarıya yansması şeklinde düşüncenin ifadesi kapsamında değerlendirilerek hukukun ilgi ve düzenleme alanına girebilmektedir. Yani kişi, hiçbir sözlü ya da yazılı açıklama yapılmaksızın sessiz kalarak da belli konulardaki bazı düşüncelerini dış aleme yansıtabilir ki, “ifade” kavramı bu tür faaliyetleri de kapsamaktadır.”³ Ancak bu çalışmada ifadenin kitlesel yani alenî yönü ele alınacaktır.

İfade hürriyeti, kişinin çeşitli yaşamsal deneyimlerinde elde ettiği, düşünce, fikir, bilgi ve yargılarını, bir veya birçok ifade aracıyla aktarmasına denir. Bir kişinin sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel herhangi bir konudaki düşünceleri başkasına veya başkalarına aktararak, karşı tarafta bir etki bırakarak, onları kendi düşünce ve fikirleri doğrultusunda düşünmeye yöneltmek ifade hürriyetidir.

İfade hürriyeti, “düşünce hürriyeti”, “fikir hürriyeti”, “söz hürriyeti”, “konuşma hürriyeti”, düşünce ve kanaatleri açıklama hürriyeti” şeklindeki farklı tanımlarla da adlandırılabilir. Ancak tüm bu

¹ Özipek, B.B. (2003). *Teorik ve Pratik Boyutlarıyla İfade Hürriyeti*. (1.Baskı). Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu, 1.

² Sunay, R. (2001). *İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları*. (1. Baskı) Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu, 2.

³ Küçük, A. (2003). *İfade Hürriyetinin Unsurları*. (1.Baskı). Ankara:Liberal Düşünce Topluluğu, 11.

adlandırmalardan bazıları, ifadenin farklı bir yönünü açıklamakla birlikte, tam karşılığı şeklinde kullanıldığında yetersiz kalsa da, bu şekilde farklı şekillerde kullanılmaya devam etmektedir. Örneğin, düşünce hürriyeti, kişinin zihninde istediği düşünceyi istediği şekilde üretebileceğini açıklarken, ifade hürriyeti bu düşüncelerin aktarımı sayılmaktadır. Elbette ifade için düşünmek şart bir eylemdir ama bu kavram ifade hürriyetini tam olarak karşılayamamaktadır. “Her şeyden önce düşünce ve düşünceyi açıklama gibi iki ayrı hürriyet şeklinde ele almanın isabetliliği, onlara yüklenen anlamla bağlantılı bulunmaktadır. Düşüncenin iç dünyayı ilgilendirdiği, mutlak ve sınırsız olduğu, düşünceyi açıklamanın ise dışa dönük ve sınırlı olduğu görüşünden hareketle yapılan bir ayırım, ihtiyatla karşılanmalıdır.”⁴ Düşünürler ve bu konudaki uzman kişiler ifadenin dışa dönük olmasından kaynaklı, sınırlanan ya da sınırlanmayan bir hürriyet olduğu konusunda tartışma içindedirler.

İnsanların birbirlerinden farklı olan düşünce ve kanaatleri saygı görmeyi hak eder. J. S. Mill’in belirttiği üzere ‘Eğer bir kişi, insanlığın geri kalanından farklı bir kanaate sahipse; nasıl o kişinin gücü olsa insanlığı susturma hakkı yoksa, insanlığında o kişiyi susturmaya hakkı yoktur’.⁵ Bir kişinin bile fikrinin değerli olduğu unutulmamalıdır. Çünkü hangi kişinin olursa olsun bir fikrin, insanları hatta insanlığı ne kadar geliştireceği bilinemez. Bu nedenle her fikir dokunulmaz olmalı ve eşit saygı görmelidir. Fikirlerin aktarılmasına ve diğer zihinlerde bir iz bırakmasına izin verilmez. Böylece farklı fikirler çarpışarak bireysel ve toplumsal bir gelişme yaratabilir. Fikirler ve düşünceler aktarılmazsa, ne kişiye ne de topluma bir fayda sağlamaz.

Düşüncenin amacı değişimdir. Bu amaç bir yasak ve baskıya maruz kaldığında düşüncenin değeri biter. Bunun yanında yasaklanan bir bilginin veya olayın toplumlarda, normal bir bilgi ve olaya göre daha hızlı yayıldığı da görülmüştür. Özellikle günümüz teknolojisi düşünüldüğünde açıklanmak istenen bir fikrin gizli kalması neredeyse imkansızdır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün de belirttiği üzere, “Fikirler, cebir ve şiddetle, top ve tüfekte asla öldürülemez”. Fikirlerin önünde bir engel olamaz ve fikirler her tür baskıya karşı ayakta kalır. Yasaklamaya çalışmak işin pratik boyutunda, zaten faydasızdır.

Bütün bu sınırlanmamasına destek olan kişilere ek olarak; “Sağlam, ifade özgürlüğünün sınırlamaya elverişli olmayışının ilk nedeni olarak bu özgürlüğün, özgürlükçü demokratik düzeninin işleyişi bakımından taşıdığı büyük önemi göstermektedir.”⁶ Yine “ifade özgürlüğünün sınırlanamayan bir özgürlük olduğunu savunan yazarlardan Soysal’a göre demokratik düzen sınırsızlığı gerektirir ve siyasi demokratik yapının temel ilkesi sınırsız düşünce özgürlüğüdür.”⁷

Ancak büyük bir toplumda ve dünyada yaşıyor olmanın gereği olarak, her alanda bazı sınırlamalar olduğu gibi, ifade hürriyeti alanında da sınırlamalar vardır. “Her hakkın kullanılmasının, kişi için bir takım sorumluluklar doğurduğu göz önüne alındığında ifade özgürlüğünün de bu sorumluluklar kapsamında bir takım sınırlamalara tâbi tutulması olağan gözükebilir.”⁸

Tüm bu değerlendirmeler sonucu kanaatimizce demokratik yönetim gereği en temel hak ve hürriyetlerden sayılan bu hürriyet, kişilerin yaşamsal değerlerini ve toplumun barış ve huzur içinde bütüncül bir şekilde hareket edebilmesi için, bazı yönlerden, dozu aşılmadan sınırlandırılabilir. “İnsan hak ve özgürlüklerinin sınırsız olmaması, bunların niteliklerinin doğal sonucudur. Sınırsız biçimde kullanılabilen bir hak, başkalarının hak ve özgürlüklerine zarar verir.”⁹ Bu nedenle sınırlamalar, hem kişilere, hem de ifade hürriyetini zarar verici nitelikte baskılayıcı, zorlayıcı ve engelleyici olmamalıdır.

2.2. İfade Hürriyetinin Düzenlenme ve Sınırlanma Unsurları

Günümüzde halen tartışılabilir da ifade hürriyetinin sınırları olduğu kabul edilmiş bir gerçektir. Bu sınırlar yönetim şekline ve topluma göre değişiklik gösterebilir. İfade hürriyeti yani “düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanımı; ‘kanunla düzenlenmesi’ koşuluyla, ‘şekil’, ‘şart’ ve ‘usul’ ölçülerine bağlı olarak sınırlayıcı tedbirlere/önlemlere veya yasalara tabi tutulabilmektedir. Her hak gibi, belirli bir norm alanına ihtiyaç duyan ifade hürriyeti hakkı da, toplum menfaatleri ile bireyin menfaatleri arasında adil/hakkaniyetli bir denge kurulmasını gerektirir.”¹⁰

⁴ Kaboğlu’ndan Akt; Sunay. (2001). a.g.e., s.6.

⁵ Hürriyet üstüne Mill, J.S. (2014). **Hürriyet Üstüne**. (Çev:Dostel, O.M). (4. Baskı). Ankara:Liberte,

⁶ Sağlam’dan Akt; Cankaya, Ö., Yamaner, M.B. (2012). **Kitle İletişim Özgürlüğü**. (2. Baskı). İstanbul: Beta, 6.

⁷ Cankaya., Yamaner. (2012). a.g.e., s.7.

⁸ Cankaya., Yamaner. (2012). a.g.e., s.5.

⁹ Löffler’dan Akt; İçel, K.(2018). **Kitle İletişim Hukuku**. (13. Baskı). İstanbul: Beta, 105.

¹⁰ Şen, E., Yenice, N. (2017). **İfade Hürriyetinde Sınırlama ve Güvence Rejimi**. (1.Baskı). Ankara:Seçkin, 18.

Aynen yukarıda da bahsedildiği gibi “ifade hürriyetinin kişi ve toplum için taşıdığı önem inkar edilmemekle birlikte, bu hürriyetin kullanılması esnasında da tıpkı diğer hürriyetlerde olduğu gibi farklı değer ve menfaatlerin karşı karşıya gelmesi söz konusu olabilir. Bunun çözümü menfaatlerden birinin diğerini ortadan kaldırması değil, her ikisinin birlikte yaşamasının temin edilmesidir.”¹¹ Bu iki menfaatin birlikte yaşayabilmesinin temini de ancak çift taraflı bir sınırlama ve dengeyle olur. Bu dengeyi kurabilmek ve koruyabilmek için, uygun bir düzenleme ve sınırlama yapılmalıdır. Yani denge, ifade hürriyetini engelleyecek ve onu işlevsiz bırakacak şekilde aleyhine olmamalıdır. “İfade hürriyeti, zorunlu ve istisnâ bir tedbir olarak sınırlanmalıdır.”¹² Açık ve mevcut bir tehlike¹³ durumu yok ise, bu hürriyete yok yere zarar verilmemelidir.

İfade hürriyetini düzenleyen bazı sözleşmeler şu şekildedir:

2.2.1. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

“İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca, oylama sonucunda kabul edilmiş bir karardır. Bu nedenle, teknik hukuk anlamında "tavsiye" niteliğindedir.”¹⁴ Tavsiye niteliğinde olması, bağlayıcı bir etkisinin olmamasını ifade eder. Bağlayıcı olmamasına rağmen, “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde yer alan ilke ve hakları genel olarak evrensel bir kabul görmüş olmakla birlikte, bunların gerçekleştirilmesi ve öncelik sırası, devletlerin imkanlarıyla sınırlıdır.”¹⁵

İfade hürriyeti bu Beyanname’nin 19. maddesinde düzenlenmiştir.

“M. 19: Her ferdin fikir ve ifade hürriyetine hakkı vardır. Bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, memleket sınırları mevzuu bahis olmaksızın malûmat ve fikirleri her vasıta ile aramak, elde etmek ve yaymak hakkını gerektirir.”¹⁶ “Bu maddedeki “her vasıta” deyiminin kitle iletişim araçlarını da kapsadığı ve böylece bildirinin, düşünce ve söz özgürlüğünün yanı sıra iletişim özgürlüğüne de ilişkin bulunduğu anlaşılmaktadır”¹⁷

2.2.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Avrupa Konseyi üyesi olan devletlerce, Roma’da 4 Kasım 1950 tarihinde imzalanan, 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe giren Sözleşme, 10. maddesinde ifade hürriyetini düzenlemiştir. BM İnsan Hakları Beyannamesi’nin aksine, “İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme, (kısa adıyla “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi- AİHS”), Sözleşmeye taraf olan devletlere sözleşmede yer alan hak ve hürriyetleri sağlamak ve korumak bakımından “hukukî zorunluluk” yüklemektedir.”¹⁸ 10 Mart 1954 tarihinde Türkiye’nin de onayladığı Sözleşme, İfade Hürriyetini 10. maddesinde şu şekilde düzenlemektedir:

Madde 10 - İfade Özgürlüğü

1) Her fert ifade ve izhar hakkına maliktir. Bu hak içtihat hürriyetini resmî makamların müdahalesi ve memleket sınırları mevzuu bahis olmaksızın, haber veya fikir almak veya vermek serbestisini ihtiva eder. Bu madde, devletlerin radyo, sinema veya televizyon işletmelerini bir müsaade rejimine tâbi kılmalarına mâni değildir.

2) Kullanılması vazife ve mesuliyeti tazammun eden bu hürriyetler, demokratik toplulukta, zarurî tedbirler mahiyetinde olarak, millî güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya âmme emniyetinin, nizamı muhafazanın, suçun önlenmesinin, sağlığın veya ahlâkın, başkalarının şöhret veya haklarının korunması, gizli haberlerin ifşasına mâni olunması veya adalet kuvvetinin üstünlüğünün ve tarafsızlığının sağlanması için ancak ve kanunla, muayyen merasime, şartlara, tahditlere veya müeyyidelere tâbi tutulabilir.¹⁹

¹¹ Sunay. (2001). a.g.e., s.73.

¹² Sunay. (2001). a.g.e., s.74.

¹³ Detaylı bilgi için bakınız: Özipek, B.B. (2003). a.g.e., s.57.

¹⁴ Aybay, R. (2006). **Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi**. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 7(113). 6.

¹⁵ Çiftci, A. (2019). **Hukuka Giriş ve Vatandaşlık Bilgisi**. (7. Baskı). Ankara:Gazi Kitabevi, 353.

¹⁶ Çiftci, A. Kırgıl, S. (2018). **Türk Basın-Yayın Mevzuatı**. (3.Baskı). Ankara: Adalet, 711.

¹⁷ İçel. (2018). a.g.e., s.70.

¹⁸ Çiftci. (2019). a.g.e., s.357.

¹⁹ Çiftci.,Kırgıl. (2018). a.g.e., s.112.

Bu maddenin ilk kısmı, ifade hürriyetinin -bugün artık kimsenin sorgulamadığı önemini yansıtmaktadır. İkinci bölümü ise, sınırlamaların kaçınılmaz olduğunu kaide bağlamaktadır; ki bugün yine çok az kimse sınırlamaların kaçınılmazlığını inkar edebilir.²⁰ Sınırlamalar ilerleyen bölümde detaylı ele alınacaktır.

2.2.3. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

“Çocuk hakları, çocuğun bedensel ve ruhsal olarak, sağlıklı gelişebilme, yeterli beslenme, barınma, dinlenme ve tıbbî bakım; sevgi ve anlayış görme ve korunma; ücretsiz eğitim, oyun hakkı ve yeteneklerini geliştirebilme; hoşgörü, barış ve evrensel kardeşlik ruhu düşüncesi içinde yetiştirilme haklarını ifade etmektedir.”²¹

BM 20 Kasım 1989 tarihinde Çocuk Hakları Bildirisi’ni ilan etmiştir. Herhangi bir bağlayıcılığı olmamakla birlikte, bu denli önemli bir konunun, böylesine bir alanda, ayrıca düzenlenmesi, çocuk gelişimi konusunda çok önemli bir adımdır. Türkiye’nin de taraf olduğu bu Sözleşmenin 13. maddesi ifade hürriyetini şu şekilde düzenlemektedir:

Madde 13- 1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

*2. Bu hakkın kullanılması yalnızca: a) Başkalarının haklarına ve itibarına saygı, b) Millî güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlâkının korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.*²²

Bu Sözleşme maddesine göre, çocukların yetişkin bir birey ile aynı derecede ifade hakkına sahip olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu hakkın sınırlarının yaş ile çerçevesizleştirilmediği, ifade hakkını kullanan çocuk veya yetişkin her bireyin, ayırım yapılmaksızın ifadesinin belirlenen unsurlarla sınırlandırılabilceği aşıkardır.

2.2.4. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı

Avrupa Birliği, tıpkı BM ve AK gibi, temel hak ve hürriyetlere önem vermiş ve bu konuda düzenlemeler yapmıştır. 7 Aralık 2000 tarihinde Nice Zirvesi’nde imzalanıp, 2007 yılında AB Anayasası’nın yürürlüğe girmesiyle resmîyet kazanan Temel Haklar Şartı, Avrupa’nın demokrasi yolunda eksiklerini tamamlamasının önemli bir adımıdır.

“Avrupa Birliği Komisyonunun görüşüne göre, Avrupa Birliği siyasi alanda yeni bir bütünleşme sürecine girdiğinden, bir, Temel Haklar Şartı zorunludur. Şart, özgürlük, güvenlik ve hukuk alanında bütünleşmiş bir siyasi Avrupa’nın en önemli kilometre taşlarından birisi olacaktır. Şart, siyasi ve ahlaki meşruiyetin vazgeçilmez bir aracı konumundadır. Şart, Avrupa demokratik toplumun ortak değerlerini ifade etmektedir.²³ Avrupa Birliği düzeyinde, temel hakların, düzenlenmesi, geliştirilmesi ve korunması amacıyla oluşturulan bu Şart, 11. maddesinde ifade hürriyetini şu şekilde düzenlemiştir:

Madde 11- İfade ve haber alma özgürlüğü

1. Herkes, ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ulusal sınırlarla kısıtlanmaksızın bir görüşe sahip olma, haber ve düşünceleri elde etme ve bunları ulaştırma özgürlüğünü içerir.

*2. Basının özgürlüğü ve çoğulculuğuna saygı gösterilmelidir.*²⁴

AB’ye üye olan veya aday konumda olan her devlet, AB müktesebatına uyma doğrultusunda, belirlenen bu hükümleri kabul edip, kendi ülkelerinde pratiğe dönüştürmek zorundadır. Bu açıdan bakıldığında AB üyeliği için uzun yıllardır çaba gösteren Türkiye için de, bu maddeler geçerlidir. Ancak objektif olarak bakıldığında, Türkiye’nin bu konuda yeterli çabayı göstermediği ve hatta AB tarafından en çok eleştirildiği konunun, ifade hürriyeti olduğu da bilinmelidir.

²⁰ Sunay. (2001). a.g.e., s.248.

²¹ Tutkun, Ö.F., Koç, M. (2003). “Çocuk Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Türkiye’de Çocuk Haklarına Yönelik Çalışma ve Yasal Düzenlemeler.” *Ege Eğitim Dergisi*. (3)2, 12.

²² Çiftci., Kırğıl. (2018). a.g.e., s.729.

²³ Metin, Y. (2002). “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı.” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 57(4), 46.

²⁴ Çiftci., Kırğıl. (2018). a.g.e., s.730.

2.2.5. Türk Mevzuatında İfade Hürriyeti

1982 T.C. Anayasası'nda ifade hürriyeti, m. 25 ve m.26 da düzenlenmiştir.

VII. Düşünce ve kanaat hürriyeti

Madde 25 – Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

VIII. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti

Madde 26 – Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet Resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir. Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

(Mülga fıkra: 3/10/2001-4709/9 md.) Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/9 md.) Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.

Görüldüğü gibi Anayasa, herkesin düşünce ve kanaat hürriyetine sahip olduğunu ayrı maddede, bu hürriyet üzerindeki detayları ise ayrı bir maddede düzenlemiştir. Her ne kadar ifade hürriyeti ile ilgili, Anayasa'da bu iki madde öne çıkıyor olsa da, ifade hürriyeti ve ifade hürriyetinin kullanıldığı alanların düzenlenmesi, 25 ila 32 arasında yer almaktadır.

“Anayasa'nın 26. madde metnine bakıldığında düşüncelerin yalnızca açıklanmasından değil, aynı zamanda yayılmasından da söz edilmektedir. Düşüncelerin yayılması kavramının açıkça belirtilmiş olmasını, hürriyete mümkün olduğunca geniş bir etki alanı sağlama çabası olarak nitelendirmek yanlış olmaz. Ancak her halükârda her iki kavramı, yalnızca düşüncelerin dış dünyaya, üçüncü kişilere aktarılması, bildirilmesi biçiminde dar ve pasif olarak algılayamayız. Geniş anlamda açıklama ve yaymadan, bir düşüncenin ilanını, açıklanmasını, ona çağırma, önerilmesini, telkinini, o düşünce açısından ikna edilmesini, bir düşüncenin propagandasını, eleştirisini, reddini, ona karşı çağrı yapılmasını ve bir düşünce için mücadele yapılmasını anlamak gerekir.”²⁵ Bu bakımdan bakıldığında, Anayasa'da ifade hürriyetinin, haberleşme ve kitle iletişim hürriyeti ile birlikte düzenlendiğini söylemek mümkündür. İfade, haberleşme ve kitle iletişim hürriyetinin düzenleniş biçimine bakıldığında da yayınlanan uluslararası belgelere çok yakın anlam içermesi sebebiyle, çağdaş bir çizgiyi izlediği görülmektedir.

Türk mevzuatında, ifade hürriyetinin sınırlamalar hususu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda da ele alınmıştır. Kanun'a “İfade Hürriyetine Müdahalede Meşru Görülen Unsurlar” başlığı altında değinilecektir.

3. YENİ MEDYA

“İnsanlık tarihine bakıldığında, insanoğlunun kendisini sürekli geliştirdiği ve özellikle yaşamını kolaylaştırıcı yönde üretim yapma yoluna gittiği görülmektedir. İnsan doğasından kaynaklanan ihtiyaç giderme içgüdüsünün zaman içerisinde insanoğlunu daha iyi bir yaşam aramaya ve bunun içinde yaşamı kolaylaştırıcı ürünler üretmeye ve gelişmeye yönlendirdiği bilinmektedir.”²⁶ İşte bu şekilde insan, yaşamını kolaylaştırmak için giriştiği her işte, hayal gücünü ve elde ettiği bilgi ve deneyimleri kullanarak hep, bir adım öteye gitmeyi ve yaşadığı toplumu da götürmeyi başarmıştır.

Teknoloji de insanların üretme ve gelişme çabasının sonucu olarak sürekli değişmektedir. “Teknolojik alanda gerçekleşen hızlı değişimler, son dönemde toplumları sosyal, politik, ekonomik, olduğu kadar kültürel ve sanatsal alanda da dönüşüme uğramaktadır. İletişim artık geleneksel kitle iletişim araçları yerine daha bireysel ve internet üzerinden gerçekleşerek bu yolla çeşitli örgütlenmelere gidilmektedir. Yeni

²⁵ Can'dan Akt: Kırgıl,S.(2013). *İfade Hürriyeti Bağlamında Basın-Yayın Hürriyetinin Sınırlandırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 182.

²⁶ Tarcan, A. (2005). *İnternet ve Toplum*. (1.Baskı). Ankara:Anı Yayıncılık, 180.

medya ya da sosyal medya olarak adlandırılan bu interaktif oluşum, gündelik hayatın her alanında etkin bir biçimde yer almaktadır.²⁷ Bilgisayar tabanlı iletişim olarak ortaya çıkan bu araç, toplumun her alanın kendine yer edinmiş ve yeni bir kimlik oluşturmaya başlamıştır.

Bilgisayar tabanlı iletişim aracı, internet ya da yeni medya olarak adlandırılan bu aracın, toplumların çatışmasının bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir. "Toplumlar arası çatışmalar sonuçta ülkeler arası çatışmalara yol açmakta; daha güçlü olabilme veya karşı taraftan gelebilecek zararları önlemek amacıyla gerçekleştirilen çalışmalar, çoğu zamanda yarışma haline dönmektedir."²⁸ Özellikle son yüzyılda artan bu yarışma hali ve kutuplaşma hali, savaş teknolojisinin ve savaş haberleşmesinin gelişmesini zorunlu kılmıştır.

"İnternetin tarihsel kaynağı, A.B.D. ile Sovyetler Birliği arasındaki soğuk savaş dönemine kadar uzanır. Şöyle ki Sovyetler Birliği'nin 1957 yılında Sputnik uydusunu uzaya göndermesinin ardından, Amerikan hükümeti, özellikle bir nükleer savaş tehlikesi karşısında, askerî iletişimin korunabilmesi amacıyla çeşitli arayışlara girmiş ve bu kapsamda, 1960'lı yıllardan itibaren ünlü eğitim kurumu M.I.T 'nin liderliğinde, olası bir savaş veya karışıklık durumunda, tek bir ana bilgisayar ünitesinden bağımsız olarak çalışabilen bir bilgisayar ağı kurulabilmesi amacıyla, çeşitle çalışmalar yapılması gündeme getirilmiştir."²⁹ Bu çalışmalar A.B.D. Savunma Bakanlığının kuruluşu olan ARPA'nın yardımı ile dört farklı kentte olan dört bilgisayar arasında bilgi aktarımı ile başlayıp, ARPANET adlı askerî bilgisayar ağının kurulmasıyla sonlanmıştır. 1972 yılı Ekim ayında ilk kez halka tanıtılan ARPANET sistemi, daha sonraları internet olarak insanların hayatında yerini almıştır. Askerî bir amaçla ortaya çıkan bilgisayar ve internet, amacı, insanlık yararına olarak üretilmiş olmasa da, sonucu insanlık yararına olmuştur.

"Teknolojik açıdan internet, temel olarak bağımsız çok sayıda iletişim şebekelerinin birbirine bağlanması ile elde edilen çok sayıda (devasa) bir iletişim ağıdır."³⁰ Aziz'e göre internet, iletişim teknolojilerinin bir koleksiyon haline getirilmiş şeklidir. "Yazılı iletişim araçları, telefon, iletişim uyduları, yazılı, sesli ve görüntülü kitle iletişim araçları, kitap, fotoğraf, bilgi kaydetme / depolama teknikleri gibi tüm iletişim teknolojilerini kullanır ve bunların verdiği hizmeti verir."³¹ İnternetin bu özelliğine "yöndeşme" denir. Bu özelliği düşünüldüğünde internete, bir medyalar topluluğu demek doğru olacaktır.

Yeni medya, kapsamı, sınırları ve etkileri oldukça geniş bir kavram olarak kavramdır. Bu kavramdan, geleneksel medyadan farklılaşmış, iletişim unsurları arasında karşılıklı ve hızlı bir çoklu ortam yapısının oluşturulduğu araç anlaşılmalıdır. Bireyin sadece bu araçtan bilgi almadığı, bu alanın içinde aktif olarak faaliyet sürdürdüğü düşünülürse, kitle iletişim araçları arasında en özgür hissettiği aracın yeni medya olduğunu tahmin etmek zor değildir. Bu bakımdan düşünüldüğünde bireyin, geleneksel medyaların az etkileşimli yapısından kurtulup, özgürlük teknolojisi olarak adlandırılan yeni medyayı daha aktif ve çok kullanması normaldir. Yeni medyanın en belirgin üç özelliğinden biri işte bu etkileşimdir.

Yeni medyayı gelenekselden ayıran ikinci bir özellik ise "kitlelesizleştirme" gücüdür. Yeni medya kısa sürede kitlelere haber ulaştırırsa da, kişiye özel şekilde de kullanılabilir. Yani sadece kitle iletişimi olarak değil aynı zamanda özel bir iletişimde gerçekleşebilir.

Son özellikle olarak ise, asenkronizasyon sayılmalıdır. Kitle iletişim aracının asenkronize yapısıyla kastedilen, "yeni medyanın senkronize olmaya ihtiyaç duymaması olarak açıklanabilir. Kullanıcılar istedikleri bilgiye istedikleri zaman ulaşabildikleri gibi, istediği mesajları da istediği zaman gönderebilir."³² Teknik özellik olarak bakıldığında, yeni medyanın, hiper-metinsel, sanal bir ortam olduğu da görülür.

Sosyal yönden bakıldığında ise yeni medya, "bireyselleşmenin hızlandığı, toplumsal çözülmenin arttığı bir ortamda, toplumsal bağların gelişmesine de katkıda bulunmaktadır."³³ Her ne kadar yeni medyanın dallarından olan sosyal ağların bireyleri yalnızlaştırdığı ve onları daha asosyal hale getirdiği tezleri öne sürülse de, yeni medyanın, kısa sürede, çok az bir maliyet ve çabayla, binlerce insanı bir araya getirebildiği unutulmamalıdır.

²⁷ Tanrıbilir, R.Ş. (2015). *Yeni Medya ve İletişimsel Yaklaşımlar*. (1.Baskı). İstanbul: Kriter, 131.

²⁸ Tarcan. (2005). a.g.e., s.181.

²⁹ İçel. (2018). a.g.e., s.491.

³⁰ Aziz, A. (2016). *İletişime Giriş*. (5. Baskı). İstanbul: Hiperlink, 154.

³¹ Aziz. (2016). a.g.e., s.155.

³² BLAK Raporu. s.929.Erişim: <http://www.biakraporu.org/docs/rapor.kisim5.bolum01.pdf> .

³³ Yağlı, S. (2014). "Sosyal Medya ve Yeni Politikalar." *1.Uluslararası Yeni Medya Yeni Yaklaşımlar Konferansı*. T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları. (1.Baskı). Yayın no:125, 283

Büyük bir kütüphane gibi, neredeyse her türlü bilgi ve belgeye sahip olması, insanların daha fazla benimseyip, daha rahat söz söyleyebilmesini sağlayabilmesiyle yeni medya, geleneksel medyaya oranla daha özgürlükçü yapıya sahip olması ve ifade hürriyetinin daha rahat kullanılabilmesi ile demokrasi açısından, dev bir bilgi kaynağı olması, birçok kitle iletişim aracı yerine kullanılabilmesi ile ise, birey ve toplum açısından önemlidir.

Yeni medya araçlarından anlaşılan, web siteleri, arama motorları, e-posta grupları, sosyal medya ağları, forumlar, bloglar ve wikilerdir. Bu liste, yeni medyanın gelişimi ile kullanmaya başlanacak her tür dijital tabanlı platformu da kapsayacaktır. Görüldüğü gibi yeni medya çok geniş bir alandır. Bu nedenle bu çalışmada, ifade hürriyeti bakımından en çok tercih edilen ve en çok da ifade hürriyetinin ihlal edildiği platform olan, sosyal medya irdelenecektir.

3.1. Sosyal Medya

Sosyal medyanın birçok tanımı olmasına karşın “iletişim” temelli yaklaşımların sosyal medya kavramını “sosyal paylaşım (social network)” eksenini etrafında tanımladığı görülmektedir. Örneğin bir yaklaşım anılan kavramı, “kullanıcılarına karşılıklı paylaşım imkânı sağlayan, kullanıcılarının kişisel veya gruplar içinde medya içeriği oluşturmasına imkân veren dijital medya ve teknolojileridir.”³⁴ Bir başka tanıma göre ise “sosyal medya, internetin son yıllarda geliştirdiği teknik buluş ve internet kullanıcılarına çok daha kolay girebileceği, oradaki bilgileri kullanabileceği, paylaşabileceği sitelerle kolayca iletişim kuracağı bir ağıdır.”³⁵

“Sosyal medyanın en ayırt edici özelliği önceleri, büyük oranda alıcı konumunda olan, kendini geniş kitlelere ifade etme olanağı medya profesyonellerine ve medya kanallarında yer alan üst yapı üyelerine nazaran çok kısıtlı olan toplum kesimlerine, artık kendilerini çok daha geniş bir alanda ifade etme olanağına sahip olmasıdır.”³⁶ Bireyler, sosyal medyalarda oluşturdukları profilleri sayesinde hızlı bir şekilde kendileri ile ilgili paylaşımlar yapar ya da başkalarının yaptığı paylaşımlara erişerek, bir etkileşim yaratırlar. Aynı zamanda sosyal medyada yer alan içeriğin tamamına yakını da, yine kullanıcıları tarafından oluşturulmaktadır.

Sosyal medyanın belli başlı özellikleri vardır ve bu özellikler beş ana başlıkta toplanmıştır. Bunlar sırasıyla, katılım, açıklık, karşılıklı konuşma, topluluk ve bağlantısallıktır.

1. “Katılım: Sosyal medya, iletişim kurulan kişilerin geri bildirimde bulunmasını ve gerekli katkılar göstererek katılımı destekler.
2. Açıklık: İçeriğe erişimi destekler ve engellemeleri ortadan kaldırır.
3. Karşılıklı Konuşma: Geleneksel medyada daha çok tek taraflı bir iletişim söz konusu iken sosyal medyada çift taraflı bir interaktif iletişim söz konusudur.
4. Topluluk: Sosyal medya da topluluklar aynı ilgi alanı etrafında toplanır ve bu topluluklar hızla büyür.
5. Bağlantısallık: Kullanıcılara reklam ile diğer içerik ve servislere linkler vererek oradan farklı içeriklerle bağlantı kurulmasına olanak tanır.”³⁷

“Sosyal ağların gelişimine bakıldığında 2000’li yılların başından ilk örnekler karşımıza çıkmaktadır. Myspace 2003, Facebook’un 2004, Youtube’un 2005, Twitter’in 2006, Instagram’ın 2010, Google+ ve Pinterest ise 2011 yılında kullanıma sunulmuştur.”³⁸ Bugün, en çok kullanılan sosyal ağların başında, Facebook, Twitter, Instagram ve Youtube gelmektedir.

Facebook, 2004 yılı Şubat ayında ABD Harvard Üniversitesi’nde Mark Zuckerberg adlı bir öğrenci tarafından kurulmuş ve önce kendi Üniversitesinde paylaşımına açılmış; sonraları Amerika’nın Stanford, Yale, Columbia ve diğer en iyi üniversite öğrencilerine, 2006 yılında ise tüm dünyaya açılmıştır.³⁹ Facebook, kullanıcılarına, yeni arkadaşlar edinme, bilgilerini ve fotoğraflarını paylaşma ve başka insanların da onların izin verdiği ölçüde bilgi ve fotoğraflarını görme imkanı sağlar.

³⁴ Yegen, Ceren’ den akt: Akkurt, S.S. (2017). “Kişilik Hakkının Sosyal Medya Kullanıcıları Tarafından İhlali Halinde Ortaya Çıkacak Cezaî Sorumluluğa Medeni Hukuk Bağlamında Bir Bakış.” *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 25(2), 331.

³⁵ Aziz. (2016). a.g.e., s.158.

³⁶ Özkan, Ö. (2014). “Sosyal Medya ve Yeni Politikalar.” *1.Uluslararası Yeni Medya Yeni Yaklaşımlar Konferansı*. T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları. (1.Baskı). Yayın no:125, 166.

³⁷ Kuyucu, M. (2014). “Sosyal Medya ve Yeni Politikalar.” *1.Uluslararası Yeni Medya Yeni Yaklaşımlar Konferansı*. T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları. (1.Baskı). Yayın no:125, 181.

³⁸ Tanrıbilir. (2015). a.g.e., s. 30.

³⁹ Aziz. (2016). a.g.e., s.160.

Twitter, 2006 yılında kullanıma açılan, 280 karakterlik bir mesaj iletimi olanağı sağlayan bir sosyal medya platformudur. “Twitter için, internetin SMS’i adı verilmektedir. Bireyin kendisi ile ilgili her türlü bilgiyi verdiği, başkalarının düşüncelerini paylaştığı, yorumlar yaptığı bir düzenlemedir.”⁴⁰“Twitter kullanımı ülkemizde 2010 yılından sonra daha aktif hale gelmiştir. Bu tarihe kadar Twitter Türkçe dilinde kullanılmamaktaydı ve yalnızca yabancı dil bilenler tarafından kullanılmaktaydı.”⁴¹

Youtube, “2005 yılında Hurley, Chen ve Karim adlı üç genç Amerikalı tarafından bulunan, kısa video görüntülerinin yayınlandığı bir paylaşım sitesidir”⁴² Youtube’un kullanılmaya başlanması, yeni medyanın yayılmasını belirgin şekilde artırmıştır.

Youtube, kişiye, hayatının her alanıyla ilgili video üretme ve onu rahatlıkla paylaşma imkanı tanımış, ayrıca da milyonlarca kişiye tanınırlık ve maddi kazanç sağlayan bir araç olmuştur. Hemen hemen her konu ile ilgili videonun olduğu youtube, gençler arasında da içerik yükleme veya içerik izleme konusunda oldukça sık kullanılan bir araçtır.

Instagram, 2010 yılı sonunda Kevin Systrom ve Mike Krieger adlı iki kişinin fotoğraf paylaşımı yapmak istemeleri üzerine kurdukları bir mecraadır. Günümüzde en popüler ve çok yaygın kullanılan instagram, fotoğraf ve video paylaşım aracıdır. Bu fotoğraflar ve videolara yapılan yorumlar ve ‘hashtag’ şeklinde etiketleme özelliği sayesinde, etkileşimi oldukça yüksek bir araç olduğu söylenebilir.

3.1.1. Sosyal Medyada Kişilik Hakkı İhlâli

Günümüzde dünya çapında çok yoğun şekilde kullanılan sosyal medya araçları, insanların rahatlıkla kendilerini ifade ettikleri bir alandır. Özgür yapıları gereği, ifade hürriyetinin toplumsal yaşamdan bile daha rahat şekilde işlediği düşünülen bu alanlar, aynı zamanda en fazla kişilik haklarına saldırının yapıldığı alanlardır.

“Kişilerin, kullanıcı (*user*) sıfatıyla ortak ilgilerini, düşüncelerini, duygularını, kişisel hâl ve durumlarını, siyasî eğilimlerini, fotoğraflarını, videolarını, yazı ve yazışmalarını, fikir ve sanat eserlerini, kimi zaman ticarî ve meslekî faaliyetlerini, mal ve hizmetlerini ve benzeri değerlerini, gerek diğer münferit kişiler gerekse belirli bir topluluk yahut kamuoyuyla paylaşma olanağı buldukları dijital platformların genel olarak tümünü ifade eden “sosyal medya (*social media*)” aracılığıyla ihlâli olası menfaatlerin en başında “kişilik hakkı (*personal rights*)” gelmektedir.”⁴³ Zaten sosyal medyada, içeriklere bakıldığında, tamamına yakının kişisel verilerden oluştuğu, kişilik haklarının kapsamını oluşturan birçok verinin halihazırda bulunduğu söylenebilir.

Kişilik hakkının tanımı ve kapsamı konusunda, tek tek betimlenen, genel geçer bir tanım yoktur ” Ancak doktrinde ortak kabul gördüğü üzere, kişilerin sadece var olmaları nedeniyle tanınan, ayrılmaz biçimde sahip oldukları, hukuk düzeni tarafından korunan yaşam, beden bütünlüğü, sağlık, şeref ve haysiyet, isim, resim, özel hayat, kişisel veriler özgürlükler gibi kişisel değerler üzerindeki haklar, kişilik hakkını ifade eder.⁴⁴

Sosyal medyada kişilik hakkı ihlâli üç şekilde gerçekleşir. Hizmet sağlayıcının yaptığı ihlâller, kullanıcının yaptığı ihlâller ve üçüncü kişilerin yaptığı ihlâller. Sosyal medyada en çok görülen ihlâllerin çoğunluğu, kullanıcılar tarafından yapılan şeref ve haysiyete yönelik ihlâllerdir. Bu ihlâller, kişiyi küçük düşürmek, onu aşağılamak, zora sokmak ve itibarını zedelemek amacıyla yapılan saldırılardır.

Bir sosyal medya kullanıcı olabilmek için, oluşturulması gereken profillerde, kullanıcıların kendileri hakkında vermek zorunda oldukları birtakım bilgiler vardır. Bu bilgiler, kişinin adı soyadı, cinsiyeti, resmi, sesi gibi kişisel bilgilerdir. Bu platformlarda özellikle kişilerin resimlerinin rızaları olmaksızın çalınıp kullanıldığı görülmektedir. ”Bir kişinin resminin, onun rızası dışında üçüncü kişiler tarafından, kural olarak ne amaçla olursa olsun çekilmesi, çizilmesi, yapılması, basılması, dağıtılması, kullanılması, yayınlanması, iletilmesi, bozulması kişilik hakkı ihlâli teşkil eder”⁴⁵ Türk mevzuatında, kişilik hakları Anayasa’da “Kişinin Hak ve Ödevleri başlığı altında, 7 ila 40. Maddelerde, 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu, madde 23-25, , 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, madde 106-124 125-131, 132-140, 6098 sayılı Türk Borçlar

⁴⁰ Aziz. (2016). a.g.e., s.161.

⁴¹ Askeroğlu, E.D., Bahar, Z. (2014). “Sosyal Medya ve Yeni Politikalar.” *1.Uluslararası Yeni Medya Yeni Yaklaşımlar Konferansı*. T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları. (1.Baskı). Yayın no:125, 321.

⁴² Aziz. (2016). a.g.e., s.159.

⁴³ Akkurt. (2017). a.g.m., s.330.

⁴⁴Kaya, M. (2010).”Telekomünikasyon Alanında Kişilik Haklarının Korunması.” *Ankara Barosu Dergisi*. 2010/4, 279.

⁴⁵ Akkurt. (2017). a.g.m., s.350.

Kanunu, madde 58 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu, madde 5 j bendinde, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, madde 8, ç, e, o, r bentlerinde düzenlenmiştir. Bu maddeler, kişilik haklarını, ifade ve kitle iletişim bakımından sınırlamıştır.

Kişilik haklarından bahsedildiğinde, yine, kitle iletişim araçlarında ve sosyal mecralarda en göze çarpan ihlallerden biri de kişilerin özel hayat hakkının ihlalidir. Gerek dünyada gerekse Türkiye’de, yeni medya konusunda en tartışılan konulardan biri, sosyal medyada kişilerin özel(mahrem) alanlarına müdahale edildiği ve saldırıldığıdır. Bu durumun nedeni, özellikle sosyal medyanın kullanıcıya yönelik olması ve kişisel verilerin yoğun olarak paylaşılması gibi görünse de, temel neden kullanıcıların, diğer bireylerin, özel hayat alanlarının sınırları konusunda bilinçsiz olması ve sosyal medya kurucularının, bu ihlalleri yeterli şekilde takip edemeyip önlem alamamasından kaynaklıdır.

“Herkesin bir özel hayatı vardır. Özel hayat, sır alanı(gizli alan), özel alan ve ortak alan olmak üzere üç alandan oluşur.” Kişilerin sır alanı, herkese ve bu arada basın-yayına da kapalıdır. Kişi bu alanına giren bilgilerini kimseye açmaz. Kişi özel alanına giren bilgilerini ise en yakın kişilere, aile bireylerine açar. Özel alana giren bilgiler sınırlı ölçüde başkalarına açıktır.”⁴⁶ Basın-yayın mensupları ve sosyal medya kullanıcıları da, kişilerin bu alandaki bilgileri hususunda gerekli özeni göstermeli, bu alanı ihlal ettiklerinde, kendilerine karşı, hukukî ve cezaî sorumluluk doğacağını unutmamalıdır.

Özel hayat alanları incelenirken, toplumda kişileri kamuya mâl olmuş ve kamuya mâl olmamış kişiler olmak üzere ikiye ayrılır. Yani özel hayat alanları çizilirken, kişilerin toplumsal statüleri önem kazanır. Anayasa madde 10’da herkes kanun önünde eşit sayılıyor olsa da, bu durum özel hayat ve mahremiyet konusunda değişiklik gösterir. “Sanatçıların, siyasetçilerin, kamu görevlilerinin, kamu hizmeti yapanların, başkalarına mal ve hizmet sunanların ve sıradan insanların özel hayatlarının gizliliğinin kapsamı ve sınırları birbirinden farklıdır. Sıradan insanlar bakımından hayatın gizli alanı çok daha genişken, kamu görevlisi, sporcu, siyasetçi ve sanatçı bakımından bu alan çok daha dardır. Bunların her birinin kamuya açıklığı birbirinden farklıdır. Kimin yüzü kamuya daha fazla açıksa onun özel hayatının gizli yönü o kadar azdır.”⁴⁷ Öyle gözüküyor ki, kamuya mâl olmuş kişilerin, özel alanlarının kapsamı daha dardı ve bu kişiler, sıradan kişilere nazaran, medya mensup ve sosyal medya kullanıcıları tarafından daha geniş ölçüde eleştiriye maruz kalabilirler. Aynı zamanda, bu eleştirilerin dozu da yüksek olabilir. Zaten “Yargıtay içtihatlarında ve doktrinde de belirtildiği üzere, kamuya mal olmuş kişiler en sert eleştirilere göğüs germek zorundadır.”⁴⁸

1982 T.C. Anayasası’nda “Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması” başlığı altında düzenlenen 20 ve 22. maddelerinde, kişinin özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkı olduğu ve özel hayatının gizliliğinin bazı şartlar dışında koruma altında olduğu belirtilmiştir. Bu şartlar millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması şeklinde düzenlenerek, bu hususların varlığında yetkili mercilerin emri olmadan, kimsenin özel hayatına girilmeyeceği kanunlar tarafından belirtilmiştir. Belirtilen usullerin var olmadığı, dolayısıyla kamu yararı/çıkarımının bulunmadığı durumlarda, hiç kimsenin, başka bir kişinin özel alanına müdahale hakkı yoktur. Özel hayata müdahalenin çizgisinin aşılacağı durumlarda, yasal düzenlemelerin hak tanıdığı sınır hususu olarak düzenlenen durumlardır. Bu durumlar dışında, kişilerin özel hayatlarının ihlalinden, onlara sorumluluk doğuracağı ve bu ihlallerin sosyal medya gibi alanlarda (kitle iletişim araçlarında) gerçekleştiğinde, doğacak sorumluluğun çok daha sert olacağını unutulmaması gerekir.

4. SONUÇ

İfade hürriyeti, muhalif fikirlerin çatışmasını ve her konudaki sorun hakkında eleştiri olanağını sağlaması ile toplumsal gelişimi destekleyen başat unsurlardan biri halindedir. Bu sebeple temel bir insan hakkı olarak demokrasiyi benimseyen her toplumda mutlak bir ihtiyaçtır. Yeni medya ise, bu ihtiyaca hizmet eden son aktörlerden biridir. Günümüzde artık yeni bir kamusal alan oluşturduğu konusunda hem fikir olunan ve her bireyin görünürlüğünü artıran yeni medya, geleneksel medyada çeşitli baskılar sonucu filtrelenen düşüncelerin, özgür bir şekilde yayılmasına olanak tanımaktadır. Özellikle yeni medyanın ifade hürriyetinin kullanılması hususundaki en büyük kozu olan sosyal medyalar, masrafsız, kolay ulaşılabilir ve kolay kullanılabilir olmasıyla, her yaştan ve kesimden insanın yoğun olarak içerik ürettiği, başkaları hakkında yorum ve eleştiri yaptığı bir platform haline gelmiştir. Öyle gözüküyor ki sosyal medya, adeta ağız olanın konuştuğu bir ortam haline gelmekle birlikte, insanların, karşısındaki kişilerin haklarını, kendi

⁴⁶Çiftci. (2019). a.g.e., s.375.

⁴⁷ Hafizoğlu’ndan Akt: Zor, L. (2014). “Medya Etiği Kapsamında Özel Hayatın İhlali.” *Akademik Bakış Dergisi*. Sayı:40, 6.

⁴⁸ Çiftci. (2019). a.g.e., s.375.

özgürlüklerinin sınırlarını kavrayamaması sonucu ihlâl ederek, hem kendileri hem karşı taraf için sorun oluşturmaktadır.

Böylesine, insanların ifade hürriyetlerini rahat bir şekilde kullanmalarına, özgür içerikler üreterek yaratıcılıklarını geliştirmelerine ve kendilerini tanıtmalarına yarayan bir mecrada, bu denli yoğun bir kişilik hakkı ihlâlinin yaşanmasının, kanımızca temel olarak üç nedeni bulunmaktadır. Bunlar, kullanıcıların, servis sağlayıcıların ve devletin yetersiz tedbirleridir. Servis sağlayıcıların kullanım sözleşmesinde, kullanıcılara birtakım uyarılar yaptığı fakat bu uyarıların pratikte çok bir yaptırımı olmadığı, kullanım şeklinin neredeyse kullanıcının vicdanına bırakılmış olduğunu görüldüğünden kullanıcı ve devlete daha büyük iş düştüğü bilinmektedir.

Unutulmamalıdır ki demokratik bir toplumda insanların, temel hak ve hürriyetlerini rahatça kullanabilmeleri için, ilk olarak birbirlerinin haklarını ihlâl etmemeyi öğrenmeleri gerekir. İnsanlar, kendilerinin ve karşısındaki kişilerin temel hak ve hürriyet çizgisini ne kadar iyi bilirlerse, o kadar kendi haklarını da özgürce kullanabilirler. Sosyal medyada bu konuda bilinçsiz olan insanların bu ihlâlleri sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu durumda da ikinci görev devlete düşmektedir. İfade hürriyeti gibi insan için son derece önemli ve temel bir hakka, devlet eliyle müdahale edilebilmesi için, müdahale nedeninin yasal düzenlemelerle meşru sayılmış unsurları içermesi gerekir. Ancak devletin müdahalesinin, sosyal medyanın sınırsız kullanım olanağı sağlayan yapısı karşısında yetersiz kaldığı görülmektedir. Sosyal medyada ihlâl edilen ve oluşan bir suçun, ancak bireylerin şikayeti ve oluşturulan yankılar üzerine devlet mercilerine ulaştığı bilinmektedir. Bunun yanında sosyal medya alanında yasal düzenlemelerin eksik olduğu, bu mecrada ortaya çıkan ihlâllere yönelik unsurları da, var olan düzenlemeler içinde yeterince detaylı irdelemediği aşikârdır. Bu nedenle devletin sosyal medya konusunu, internetle ilgili başlıklar altında değil, ayrı bir başlıkta daha detaylı olarak düzenlemesi ve bu düzenlemeleri de uygulamaya dönüştürmede daha etkin rol oynaması gerekir.

KAYNAKÇA

Askeroğlu, H.D.; Bahar, Z. (2014). “Pazarlama Odaklı Halkla İlişkiler’in Sosyal Medyada Kullanılması ve Twitter Uygulaması”, “Sosyal Medya ve Yeni Politikalar”, 1.Uluslararası Yeni Medya Yeni Yaklaşımlar Konferansı, T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, (1.Baskı), Yayın no:125.

Aziz, A. (2016). İletişime Giriş, (5. Baskı), Hiperlink, İstanbul.

Cankaya, Ö.; Yamaner, M.B. (2012). Kitle İletişim Özgürlüğü, (2. Baskı), Beta, İstanbul.

Çiftci, A. (2019). Hukuka Giriş ve Vatandaşlık Bilgisi, (7. Baskı), Gazi Kitabevi, Ankara.

Çiftci, A.; Kırgıl, S. (2018). Türk Basın-Yayın Mevzuatı, (3.Baskı), Adalet, Ankara.

Gülseven, A.S.K. (2008). “Genel Ahlak ve İfade Özgürlüğü”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi.

İçel, K.(2018). Kitle İletişim Hukuku, (13. Baskı), Beta, İstanbul.

İnternet: Akgül, M.E. (2012). “İfade Özgürlüğünün Tarihsel Süreci ve Milli Güvenlik Gerekçesiyle İfade Özgürlüğünün Kısıtlanması”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 61(1). Web: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1656/17685.pdf>.

İnternet: Akkurt, S.S. (2017). “Kişilik Hakkının Sosyal Medya Kullanıcıları Tarafından İhlâli Halinde Ortaya Çıkacak Cezaî Sorumluluğa Medenî Hukuk Bağlamında Bir Bakış”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 25(2). Web: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/387044>.

İnternet: Aybay, R. (2006). Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 7(113), Ankara, Web: <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/iheb.pdf>.

İnternet: Kaya, M. (2010). ”Telekomünikasyon Alanında Kişilik Haklarının Korunması”, Ankara Barosu Dergisi, 2010/4, Web: <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2010-4/2010-4-kaya.pdf>.

İnternet: Metin, Y. (2002). “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 57(4), Web: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/469/5370.pdf>.

Küçük, A. (2003). İfade Hürriyetinin Unsurları, (1.Baskı), Liberal Düşünce Topluluğu, Ankara.

- Kırgıl,S. (2013). İfade Hürriyeti Bağlamında Basın-Yayın Hürriyetinin Sınırlandırılması, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kuyucu, M. (2014). “Sosyal Medya Ve Kültürel Değerler”, “Sosyal Medya ve Yeni Politikalar”, 1.Uluslararası Yeni Medya Yeni Yaklaşımlar Konferansı,(2014.) T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, (1.Baskı), Yayın no:125.
- Mill, J.S. (2014). Hürriyet Üstüne, (Çev:Dostel, O.M), (4. Baskı), Liberte, Ankara.
- Özipek, B.B. (2003). Teorik ve Pratik Boyutlarıyla İfade Hürriyeti, (1.Baskı), Liberal Düşünce Topluluğu, Ankara.
- Özkan, Ö. (2014). “Sosyal Medya ve Yeni Politikalar”, 1.Uluslararası Yeni Medya Yeni Yaklaşımlar Konferansı, T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, (1.Baskı), Yayın no:125.
- Sunay, R. (2001). İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları, (1. Baskı), Liberal Düşünce Topluluğu, Ankara.
- Şen, E.; Yenice, N. (2017). İfade Hürriyetinde Sınırlama ve Güvence Rejimi, (1.Baskı), Seçkin, Ankara.
- Tanrıbilir, R.Ş. (2015). Yeni Medya ve İletişimsel Yaklaşımlar, (1.Baskı), Kriter, İstanbul.
- Tarcan, A. (2005). İnternet ve Toplum, (1.Baskı), Anı Yayıncılık, Ankara.
- Tutkun, Ö.F.; Koç, M. (2003). “Çocuk Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Türkiye’de Çocuk Haklarına Yönelik Çalışma ve Yasal Düzenlemeler”, Ege Eğitim Dergisi, (3)2.
- Yağlı, S. (2014).”Yeni Medyada Örtük Olanın İfşası ve Gözetlenen Mahremiyetin Dönüşü”, “Sosyal Medya ve Yeni Politikalar”, 1.Uluslararası Yeni Medya Yeni Yaklaşımlar Konferansı, T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, (1.Baskı), Yayın no:125.
- Zor, L. (2014). “Medya Etiği Kapsamında Özel Hayatın İhlali”, Akademik Bakış Dergisi, Sayı:40.